

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Türk Dış Politikasında Çok Kutupluluk Eğilimleri: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yeni Denge Arayışları

Trends Toward Multipolarity in Turkish Foreign Policy: Searching for A New Balance in The Post-Cold War Era

Çağlar ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi,
İstanbul Kent Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.
caglarozzer_62@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3090-4740

Cilt / Issue: 13(2)
Geliş Tarihi: 04.03.2026
Kabul Tarihi: 18.07.2026

Atıf: Özer, Ç. (2026). Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimleri: Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni denge arayışları. *Tesam Akademi Dergisi*, 13(2). 683-710
10.30626/tesamakademi.1902784.

Öz

Bu çalışmanın amacı, İran İslam Cumhuriyeti vatandaşı olan Türklerin İran İslam Cumhuriyeti'ne yönelik siyasal ve kimliksel yönelimine ilişkin algılarını ve tercih ettikleri devlet modelini incelemek ve hangi ideoloji ya da görüşteki yönetim tipine eğilim gösterdiklerini analiz etmektir. Araştırma, Urumiye ve Tebriz'de gerçekleştirilen nicel bir anketten elde edilen veriler üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, İran Türklerinin İran devletinin kimliğini, siyasal yönelimlerini ve rejimin meşruiyetini nasıl algıladıkları incelenmiştir. Bulgular, İslam Cumhuriyeti'nin İran Türkleri nezdinde ikna edici bir meşruiyet zemini sunmadığını ve bu toplumsal kesimin rejimden giderek uzaklaştığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre İran Türkleri arasında yalnızca sınırlı bir kesim Ayetullah Humeyni'nin ilkeleriyle uyumlu İslamcı-Şii merkezli bir devlet düzenini desteklerken, çoğunluk ulusal çıkarları önceleyen seküler bir milli devlet anlayışına eğilim göstermektedir. Bu durum, İranlı Türklerin giderek "İranlılık" veya "Türklük" gibi ulusal ve seküler kimliklere yöneldiğini, bu durumun İslam Cumhuriyeti'nin ontolojik güvenliği açısından önemli bir handikap oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Yine de İranlılık paydasının İran Türklerinin çoğunluğu için kabul gördüğü görülmektedir. Bu minvalde İran Türkleri İslamcılığa dayanan kimlik aidiyetlerine pek ilgi göstermezken İran Türkleri nezdinde İranlılık kimliği ve Türklük kimliği öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran İslam Cumhuriyeti, İran Türkleri, Meşruiyet, Ontolojik Güvenlik, Siyasi Yönelimler

Abstract

This study aims to examine the function of nationalism in the face of socio-economic inequality in the Turkish context at theoretical and empirical levels. Nationalism is conceptualized not merely as political or cultural belonging, but as a mechanism of symbolic compensation and status substitution for individuals facing economic insecurity, status loss, and social inequality. Building on the inequality threshold hypothesis in the literature, the study analyzes the conditions under which nationalist identification intensifies and the point beyond which this function weakens. In the empirical section of the study, data from the 2024 Turkey General Social Survey (TGSS), a highly representative national-level institutional field survey, were used as a secondary data source; hierarchical regression analyses were conducted on the dataset, and quadratic terms were included in the models to test the nonlinear relationships between income and nationalist attitudes. The findings indicate that, despite a high level of economic pessimism and a perception of livelihood difficulties across society, national identity continues to serve as a strong sense of belonging. However, the findings also suggest that this mechanism loses its effect once inequality exceeds a certain saturation point. The inverted U-shaped relationship between income level and nationalist attitudes confirms that the capacity of nationalist discourse to mask and legitimize inequality is constrained by economic conditions.

Keywords: Nationalism, Socio-economic inequality, Economic perception, National belonging, Türkiye, Turkish General Social Survey (TGSS)

Extended Abstract

Purpose: This study systematically examines the transformation of Turkish foreign policy from a unipolar, West-oriented alignment toward multipolar balancing strategies in the post-Cold War era. The central research question is: what structural and processual factors have driven multipolarity tendencies in Turkish foreign policy since 1990, and under what dynamics have these tendencies taken shape? Three hypotheses are tested: (H1) the relative decline of US hegemony and the rise of competing great powers expanded Türkiye's strategic options; (H2) the diversification of regional security threats combined with perceived insufficient support from Western allies pushed Ankara toward alternative security partnerships; and (H3) shifting identity perceptions and the pursuit of strategic autonomy among decision-making elites shaped foreign policy orientations.

Design/Methodology/Approach: The study employs a qualitative research design grounded in comparative historical analysis. Turkish foreign policy is examined across three analytically distinct periods: 1990–2001 (post-Cold War transition and Western-axis continuity), 2001–2011 (multidimensional foreign policy and strategic depth),

and post-2011 (intensification of multipolarity tendencies). The theoretical framework draws on analytical eclecticism, integrating structural realism (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001), neoclassical realism, and social constructivism (Wendt, 1999). This multi-theoretical approach enables analysis at three levels simultaneously: the systemic level (shifts in global power distribution), the state level (Türkiye's material capacity, geopolitical position, and security environment), and the decision-maker level (elite identity perceptions and foreign policy vision). Data were gathered through documentary review of academic literature, official statements, and policy documents, systematically organized around four key variables: polarity structure, institutional orientations, regional security threats, and decision-makers' foreign policy vision.

Findings: The analysis reveals a clear evolutionary trajectory across three periods. In the 1990–2001 period, Türkiye maintained a West-oriented unipolar foreign policy under the structural dominance of US hegemony. NATO membership and EU candidacy constituted the twin pillars of this alignment. Nevertheless, opening initiatives toward Central Asia and the Caucasus following the Soviet collapse planted the first seeds of later diversification. The 1991 Gulf War exemplified Türkiye's Western-axis commitment, as Ankara provided critical logistical support despite significant economic costs. The 1999 Helsinki Summit granting EU candidate status marked the zenith of Western orientation in this period. In the 2001–2011 period, several converging factors systematically activated multipolarity tendencies. The AKP government's rise to power in 2002 introduced the "strategic depth" doctrine, which envisaged Türkiye leveraging its geographic position for a multi-directional foreign policy. The "zero problems with neighbors" principle guided normalization processes with Syria, Iran, Iraq, and Armenia. Concurrently, energy cooperation with Russia deepened through the Blue Stream pipeline project, while Türkiye assumed active mediation roles in Israeli-Palestinian and Israeli-Syrian disputes. The progressive slowdown of the EU accession process after 2005, primarily due to the Cyprus impasse, further strengthened alternative foreign policy orientations. Türkiye's increased activism in the Shanghai Cooperation Organisation, D-8, and the Organisation of Islamic Cooperation signaled an emerging multipolar strategy. The post-2011 period represents the full consolidation of multipolar balancing strategy. The Syrian civil war dismantled the "zero problems" doctrine and drew Türkiye into complex multi-party conflicts. The YPG/PKK threat in northern Syria created serious ruptures in US-Türkiye relations, eroding Ankara's confidence in NATO solidarity. Türkiye's

2017 decision to purchase the Russian S-400 air defense system triggered a major crisis with the United States and led to Türkiye's exclusion from the F-35 program, demonstrating Ankara's willingness to prioritize its own security calculations over alliance commitments. Relations with Russia evolved into a paradoxical coexistence of competition and cooperation across Libya, Syria, and the South Caucasus. Economic relations with China deepened within the Belt and Road Initiative framework, while Türkiye pursued active policies in the Eastern Mediterranean and provided decisive support to Azerbaijan during the 2020 Karabakh War.

Originality and Contribution: The study makes three original contributions to the literature on Turkish foreign policy. First, it offers one of the few systematic studies examining Turkish foreign policy through the lens of multipolarity and hedging strategy across a 35-year longitudinal span, rather than focusing on specific bilateral relations or isolated episodes. Second, by integrating structural realism and social constructivism within an analytical eclecticism framework, it demonstrates that neither material power distributions alone nor identity and discursive factors alone are sufficient to explain Turkish foreign policy change; rather, their interactive dynamics constitute the explanatory core. Third, the study reveals a progressive discursive evolution among decision-making elites — from "Western alliance" (1990–2001), to "strategic depth" and "central country" (2001–2011), to "independent foreign policy" and "strategic autonomy" (post-2011) — confirming the constructivist claim that identity narratives have material policy consequences. The findings show that Türkiye's multipolar balancing should be understood not as a binary defection from the West but as a conditional multilateralism: sustaining NATO and EU ties while simultaneously developing strategic relations with Russia, China, Iran, and other regional actors to maximize strategic maneuver space. Türkiye's case also carries broader comparative relevance: similar hedging strategies are increasingly observable in states such as India, Indonesia, Brazil, and Vietnam, suggesting that the Turkish trajectory reflects a wider structural response to the ongoing transition toward a multipolar world order.

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası sistemde köklü bir dönüşümü beraberinde getirmiş ve devletlerin dış politika stratejilerini yeniden şekillendirmelerine neden olmuştur. Bu dönüşüm, özellikle Soğuk Sa

Savaş döneminde belirli bir kutba sıkı sıkıya bağlı olan devletler için yeni fırsatlar ve zorluklar yaratmıştır. Türkiye, Soğuk Savaş boyunca NATO üyesi ve Batı bloğunun güvenilir bir müttefiki olarak hareket ederken, 1990'lı yıllardan itibaren değişen uluslararası konjonktürün etkisiyle dış politika tercihlerini çeşitlendirme yoluna gitmiştir (Erdağ, 2014; Yıldız, 2025).

Bu çalışma, Türk dış politikasında Soğuk Savaş sonrası dönemde gözlemlenen çok kutupluluk eğilimlerini sistematik biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türk dış politikasını yalnızca Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle değil, aynı zamanda 11 Eylül saldırıları gibi siyasetin bölgesel ve küresel eksenini dönüştüren kırılma noktaları bağlamında da ele alarak alana katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çok kutupluluk kavramı, bu bağlamda yalnızca uluslararası sistemin yapısal özelliklerine değil, aynı zamanda bir devletin birden fazla güç merkeziyle eşzamanlı ilişkiler geliştirerek stratejik özerklik alanını genişletme çabasına işaret etmektedir (Özlük, 2017, s.222). Türkiye özelinde bu eğilim, geleneksel Batı eksenli dış politika oryantasyonunun yanı sıra Avrasya, Orta Doğu, Afrika ve Asya-Pasifik coğrafyalarına yönelik artan diplomatik, ekonomik ve güvenlik ilişkileriyle kendini göstermektedir.

Araştırma Sorusu ve Hipotezler

Bu çalışma, "Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimlerini güçlendiren yapısal ve süreçsel faktörler nelerdir ve bu eğilimler hangi dinamikler altında şekillenmiştir?" sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkiye'nin dış politika davranışındaki çok kutupluluk eğilimlerinin oluşumunu açıklamak üzere üç temel hipotez üzerinde durulmaktadır:

H1: Uluslararası Sistem Faktörü. Uluslararası sistemde ABD hegemonyasının göreceli zayıflaması ve yükselen güçlerin (Rusya, Çin) etkinliğinin artması, Türkiye'nin dış politika seçeneklerini genişletmiştir.

H2: Bölgesel Güvenlik Faktörü. Türkiye'nin coğrafi konumundan kaynaklanan bölgesel güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi ve bu tehditlere karşı Batılı müttefiklerden algılanan destek eksikliği, alternatif güvenlik ortaklıkları arayışını tetiklemiştir.

H3: Kimlik ve Vizyon Faktörü. Karar alıcı elitlerin değişen kimlik algıları ve çok kutuplu bir uluslararası düzende stratejik özerklik arayışı, dış politika yönelimlerini şekillendirmiştir. Bu üç faktörün etkileşimi, Türkiye'nin dış politika tercihlerinde çok kutupluluk eğilimlerini

güçlendiren temel mekanizma olarak görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların ortasından itibaren, Türkiye hem geleneksel Batı ittifakını sürdürmüş hem de eş zamanlı olarak Rusya, Çin, İran ve diğer bölgesel aktörlerle ilişkilerini derinleştirmiştir. Bu politika, değişen uluslararası sistemde Türkiye'nin stratejik manevra kabiliyetini artırma ve çok kutuplu bir ortamda etkin bir aktör olma çabası olarak yorumlanabilir.

Çalışmanın Önemi ve Literatüre Katkısı

Bu araştırma, Türk dış politikası literatürüne üç temel açıdan katkı sunmayı amaçlamaktadır. Birincisi, çalışma Türk dış politikasını çok kutupluluk ve denge politikası perspektifiyle sistematik biçimde ele alarak, alanda 1990 sonrası dönemi bütüncül biçimde inceleyen boylamsal analizlerin sınırlı sayıda olmasından kaynaklanan bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Mevcut literatür genellikle belirli dönemlere veya ikili ilişkilere odaklanırken, bu çalışma 1990'dan günümüze uzanan 35 yıllık süreci bütüncül olarak incelemektedir.

İkincisi, çalışma yapısal realizm ve sosyal inşacılık perspektiflerini birleştirerek bütünlleştirici bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, dış politika değişimini yalnızca uluslararası sistemdeki güç dağılımına veya yalnızca kimlik ve söylem faktörlerine indirgemekten kaçınarak, bu faktörlerin etkileşimli dinamiklerini ortaya koymaktadır.

Üçüncüsü, karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemiyle üç farklı dönemi (1990–2001, 2001–2011, 2011 sonrası) sistematik biçimde karşılaştırarak, çok kutupluluk eğilimlerinin nasıl evrildiğini ve hangi faktörlerin dönemler arası farklı ağırlıklarda etki ettiğini göstermektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çok kutupluluk ve denge politikası kavramları ile çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan yapısal realizm ve sosyal inşacılık perspektifleri tartışılmaktadır. İkinci bölümde, araştırmanın yöntemi, dönemlendirme mantığı ve incelenen değişkenler detaylandırılmaktadır. Üçüncü bölümde, üç dönem için bulgular sunulmakta ve her dönemin karakteristik özellikleri analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde, bulguların hipotezler çerçevesinde değerlendirildiği tartışma yapılmaktadır. Çalışmada son olarak çalışmanın temel sonuçları özetlenmekte ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmaktadır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Bu bölüm, çalışmanın analitik temelini oluşturan kavramsal ve

kuramsal çerçeveyi sunmaktadır. İlk olarak çok kutupluluk ve denge politikası kavramları tanımlanmakta, ardından çalışmanın kuramsal perspektifini oluşturan yapısal realizm ve sosyal inşacılık yaklaşımları tartışılmaktadır.

Çok Kutupluluk ve Denge Politikası Kavramları

Çok kutupluluk, uluslararası ilişkiler literatüründe iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Birincisi, uluslararası sistemin yapısal özelliğine işaret eder ve sistemde üç veya daha fazla büyük gücün varlığını ifade eder (Waltz, 1979, s.117-118). İkincisi ise bir devletin dış politika stratejisi olarak birden fazla güç merkeziyle ilişki geliştirmesini ve tek bir kutba bağımlılıktan kaçınmasını tanımlar. Bu çalışma, ikinci anlamıyla çok kutupluluğu merkeze alarak, Türkiye'nin stratejik çeşitlendirme politikalarını incelemektedir.

Çok kutupluluk kavramı, günümüz uluslararası sisteminin karmaşık yapısını anlamak için önemlidir. Klasik çok kutupluluk nispeten eşit güce sahip kutupları varsayarken, günümüz sistemi farklılaşmış ve eşitsiz güç merkezlerinin bir arada bulunduğu bir yapı sergilemektedir. Bu yapısal özellik, Türkiye gibi devletler için hem fırsatlar hem de riskler içermektedir. Tek kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme geçiş süreci, yoğun istikrarsızlık ve belirsizlik yaratmakta, ancak aynı zamanda manevra alanını genişletmektedir.

Denge politikası, devletlerin belirsiz ve hızla değişen uluslararası ortamlarda tek bir ittifak stratejisine bağlı kalmak yerine, farklı güç merkezleriyle eş zamanlı ilişkiler geliştirerek risklerini dağıtma stratejisidir (Ergün & Kurban, 2021, s.161). Klasik dengeleme (balancing) ve peşine takılma (bandwagoning) stratejilerinden farklı olarak denge politikası, koşullu işbirliği, sınırlı karşıtlık ve pragmatik ilişki yönetimini içerir (Özlük, 2017, s.232).

Denge politikasının kavramsal çerçevesi, devletlerin güvenlik ikilemleriyle başa çıkma biçimlerini anlamak için önemli bir araç sunmaktadır. Bu strateji, özellikle büyük güçler arasında kalan devletler için kritik bir dış politika seçeneği haline gelmiştir. Denge politikası, ekonomik çeşitlendirme, askeri kapasitede artış, diplomatik manevra kabiliyeti, ideolojik esneklik ve jeopolitik pozisyon optimizasyonu gibi boyutları içermektedir.

Türkiye özelinde denge politikası, NATO üyeliğinin sağladığı güvenlik şemsiyesi altında kalırken, Rusya, Çin ve İran gibi farklı güç

merkezleriyle pragmatik ilişkiler geliştirme pratiğini ifade etmektedir. Bu politika, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Türk dış politikasının ayırt edici özelliği haline gelmiştir (Alim, 2022). Ancak denge politikasının sürdürülebilirliği, devletlerin kaynak kapasitesi, jeopolitik konumu ve uluslararası sistemdeki yapısal baskılara dayanıklılığıyla yakından ilişkilidir.

Yapısal Realizm ve Sosyal İnşacılık Perspektifleri

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, yapısal realizm ve sosyal inşacılık yaklaşımlarını bütünleştirici bir perspektif sunmaktadır. Bu bütünleştirici yaklaşım, tek bir kuramsal paradigmanın sağladığı açıklayıcı gücün sınırlılığını kabul ederek, farklı kuramsal mercekleri pragmatik bir biçimde birleştirmektedir.

Yapısal Realizm ve Neoklasik Realizm: Yapısal realizm (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001), devletlerin dış politika tercihlerinin uluslararası sistemdeki güç dağılımı tarafından şekillendirildiğini savunur. Bu perspektife göre, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD hegemonyasının görece zayıflaması ve Çin ile Rusya'nın yükselişi, Türkiye gibi devletlerin dış politika seçeneklerini genişletmiştir. Yapısal realist perspektif, Türkiye'nin artan stratejik özerkliğini açıklamada önemli içgörüler sunmaktadır. Uluslararası sistemdeki hegemon gücün görece zayıflaması, diğer güçlerin bağımsız hareket etme kapasitesini artırır.

Nitekim 2000'li yıllardan itibaren ABD'nin Irak ve Afganistan'daki askeri müdahaleleri sırasında yaşadığı zorluklar, bölgesel güçlerin manevra alanını genişletmiştir. Türkiye, bu yapısal fırsatı değerlendirerek S-400 füze savunma sistemi alımı, Suriye'deki askeri operasyonlar ve Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları konularında geleneksel müttefiklerinden farklı politikalar izleyebilmiştir. Ancak yapısal realizmin sistem düzeyindeki açıklamaları, devletlerin farklı dış politika tepkilerini tam olarak açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu noktada neoklasik realizm perspektifi, yapısal realizmin sistem düzeyindeki açıklamalarını iç politik dinamiklerle birleştirerek daha kapsamlı bir analitik çerçeve sunar. Bu yaklaşıma göre, sistemik baskılar devlet davranışlarını doğrudan belirlemez; bunun yerine karar alıcıların algıları, iç politik kısıtlamalar ve devlet kapasitesi gibi ara değişkenler aracılığıyla etkili olur. Türkiye örneğinde, AKP hükümetinin güç algılamaları, bölgesel liderlik hedefleri ve iç politika dinamikleri, yapısal baskıların dış politikaya yansıma biçimini şekillendirmektedir. Bu nedenle, aynı sistemik koşullar altında bile farklı hükümetlerin farklı dış politika tercihleri gösterebileceği anlaşılabilir.

Neoklasik realizm, bu çalışmada özellikle 2002 sonrası AKP dönemi dış politika değişimlerini anlamak için kritik bir perspektif sunmaktadır.

Sosyal İnşacılık ve Kimlik Faktörü: Öte yandan sosyal inşacılık (Wendt, 1999), kimlik, norm ve söylem gibi ideasyonel faktörlerin dış politika yapımındaki rolünü vurgular. Bu perspektife göre, uluslararası sistem sadece maddi güç dağılımından oluşmaz, devletler arası ilişkiler paylaşılan anlam yapıları ve normatif beklentiler tarafından da şekillendirilir. Türk dış politikasında 2000'li yıllarda yaşanan dönüşümün anlaşılmasında, karar alıcı elitlerin "çok bölgeli ülke", "merkez ülke" ve "uygar inisiyatif" gibi yeni kimlik tanımlamaları önemli rol oynamıştır (Erol, 2007; Güder & Mercan, 2012). Sosyal inşacı yaklaşım, Türkiye'nin dış politika değişimini sadece güç dengesindeki kaymalara indirgemekten kaçınarak, norm girişimciliği ve söylemsel stratejilerin önemine dikkat çeker. Örneğin, "stratejik derinlik", "ritmik diplomasi", "komşularla sıfır sorun" ve "insani dış politika" gibi kavramlar, Türkiye'nin uluslararası arenada kendisini farklı bir aktör olarak konumlandırma çabasını yansıtmaktadır. Bu söylemsel stratejiler, Türkiye'nin normatif güç iddialarını meşrulaştırma ve bölgesel liderlik rolünü içselleştirme işlevleri görmektedir. Türkiye'nin kendisini "Avrupa-Asya köprüsü" veya bölgesel lider olarak tanımlama biçimleri, coğrafi konumunu stratejik bir varlığa dönüştürme ve dış politika tercihlerini meşrulaştırma çabalarının göstergeleridir. Bu kimlik inşası süreci, yalnızca iç politika için değil, aynı zamanda uluslararası arenada Türkiye'nin rolünü tanımlama ve meşruiyet kazanma açısından da kritik öneme sahiptir.

Bu bağlamda Aktürk (2015), Avrasyacılığın Türkiye'nin jeopolitik kimliğini Rusya-yanlısı bir çerçevede yeniden düşünmenin bir aracı olarak nasıl işlev gördüğünü göstermekte, yine farklı bir çalışmada ise Türkiye'nin büyük strateji arayışını "yeni Türkiye" söylemi bağlamında güçlü devlet inşasıyla ilişkilendirmektedir (Aktürk, 2021). Her iki çalışma da karar alıcı elitlerin kimlik temelli söylem stratejilerinin, çok kutuplu denge politikasına ideolojik zemin sağlama işlevini desteklemektedir.

Analitik Eklektizm: Bütünleştirici Yaklaşım: Bu çalışma, her iki kuramsal perspektifi bir arada kullanarak hem yapısal kısıtlamaları hem de faillik kapasitesini dikkate alan çok boyutlu bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Analitik eklektizm olarak adlandırılan bu yaklaşım, tek bir kuramsal paradigmanın sağladığı açıklayıcı gücün sınırlılığını kabul ederek, farklı kuramsal mercekleri pragmatik bir biçimde birleştirmektedir. Türkiye'nin çok kutuplu dış politikası, hem yapısal güç kaymaları (realist perspektif) hem de kimlik ve söylem stratejileri

(inşacı perspektif) tarafından şekillendirilmektedir.

Bu bütünleşik yaklaşım, üç düzeyde analiz yapılmasını mümkün kılmaktadır:

(1) Sistem düzeyinde: Küresel güç dağılımındaki dönüşümler ve çok kutuplu sistemin ortaya çıkışı analiz edilmektedir. Bu düzey, H1 hipotezinin test edildiği alandır ve uluslararası sistemdeki kutupsal yapının nasıl değiştiğini inceler.

(2) Devlet düzeyinde: Türkiye'nin maddi kapasitesi, jeopolitik konumu, kurumsal yapıları ve bölgesel güvenlik tehditleri ele alınmaktadır. Bu düzey, H2 hipotezinin test edildiği alandır ve Türkiye'nin güvenlik ortamının nasıl evrildiğini değerlendirir.

(3) Karar alıcı düzeyinde: Liderlik algılamaları, ideolojik yönelimler, söylemsel stratejiler ve dış politika vizyonu incelenmektedir. Bu düzey, H3 hipotezinin test edildiği alandır ve karar alıcıların kimlik ve vizyon değişimlerini analiz eder.

Bu çok düzeyli analiz yaklaşımı, çalışmanın yöntem bölümünde belirlenen dört temel değişkenin (uluslararası sistemdeki kutupsal yapı, kurumsal yönelimler, bölgesel güvenlik tehditleri ve karar alıcıların vizyonu) karşılaştırmalı analiziyle uygulanmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin dış politika davranışlarını tek bir faktöre indirgmeden, kompleks etkileşimleri dikkate alan zengin bir açıklama sunmaktadır (Kubiçek, 2022). Sonuç olarak, bu kuramsal çerçeve çalışmanın temel argümanını desteklemektedir: Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimleri, ne yalnızca uluslararası sistemdeki yapısal değişimlerle ne de yalnızca karar alıcıların kimlik ve söylemleriyle açıklanabilir. Bunun yerine, bu faktörlerin etkileşimli dinamikleri, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı eksenli tek kutuplu politikadan çok yönlü denge politikasına evrilme sürecini anlamamanın anahtarıdır.

Yöntem

Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasında ortaya çıkan çok kutupluluk eğilimlerini çözümlemek amacıyla nitel bir araştırma deseni benimsemekte ve karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemine dayanmaktadır. Karşılaştırmalı tarihsel analiz, farklı zaman dilimlerinde dış politika yönelimlerinde gözlenen yapısal ve davranışsal dönüşümlerin sistematik biçimde incelenmesine imkân tanıdığı için bu araştırmanın temel yöntemsel çerçevesini oluşturmaktadır.

Araştırma Deseni ve Dönemlendirme

Çalışma, Türk dış politikasını üç analitik dönemde ele almaktadır. Bu dönemlendirme, hem uluslararası sistemdeki yapısal kırılma noktalarını hem de Türk dış politikasındaki dönüşüm eşiklerini dikkate alarak oluşturulmuştur:

1. 1990–2001 Dönemi: Soğuk Savaş Sonrası Geçiş ve Batı Eksenli Süreklilik: Bu dönem, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar uzanan bir geçiş sürecini kapsamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Körfez Savaşı, Balkan krizleri ve Orta Asya'da yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışı bu dönemin belirleyici olaylarıdır. Türkiye'nin Batı eksenli yöneliminin sürdüğü ancak yeni bölgesel aktörlükler aradığı bu dönem, çok kutupluluk eğilimlerinin henüz sistematik bir strateji haline gelmediği bir geçiş dönemi olarak karakterize edilmektedir.

2. 2001–2011 Dönemi: Çok Boyutlu Dış Politika ve Stratejik Derinlik: Bu dönem, 11 Eylül sonrası yeni güvenlik ortamından Arap Baharı'nın başlangıcına kadar uzanmaktadır. AKP hükümetinin iktidara gelmesi (2002), AB üyelik müzakerelerinin başlaması (2005), "komşularla sıfır sorun", "çok boyutlu dış politika" ve "stratejik derinlik" söylemlerinin yükselişi bu dönemin belirleyici özellikleridir (Erol, 2007; Güder & Mercan, 2012). Bu dönemde Türkiye, geleneksel Batı eksenli politikasını sürdürürken eş zamanlı olarak Rusya, İran, Ortadoğu ve Afrika'ya yönelik çok yönlü açılımlar gerçekleştirmiştir.

3. 2011 Sonrası Dönem: Çok Kutupluluk Eğilimlerinin Yoğunlaşması: Bu dönem, Arap Baharı'nın başlaması, Suriye krizi, Rusya ile ilişkilerde iniş çıkışlar, S-400 krizi ve çok kutuplu düzen arayışlarının yoğunlaştığı bir süreci kapsamaktadır (Ertuğrul, 2012; Küçük, 2023). NATO ve AB ile ilişkilerde yaşanan gerilimler, YPG/PKK tehdidi, Doğu Akdeniz ihtilafları ve bölgesel krizlerde aktif müdahaleler bu dönemin karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır. Bu dönemde Türkiye, tam anlamıyla çok kutuplu bir denge politikası stratejisi benimsemiştir.

Her dönem, uluslararası sistemdeki güç dağılımı, karar alıcı elitlerin dış politika vizyonu, bölgesel güvenlik dinamikleri ve kurumsal yönelimler bakımından karşılaştırılmaktadır.

Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Araştırma, veri toplama sürecinde belgesel tarama yöntemini kullanmaktadır. Akademik makaleler, kitaplar, dış politika analizleri

ve resmi açıklamalar temel inceleme materyallerini oluşturmaktadır. Kaynaklar, karşılaştırmalı tarihsel analiz çerçevesinde dönemsel olarak kategorize edilmiş ve belirlenen dört değişken üzerinden sistematik biçimde incelenmiştir.

Her dönem için ilgili literatür taranarak dış politika davranışları, söylemler ve kurumsal tercihler belgelenmiş ve dönemler arası karşılaştırmalı yorumlama yapılmıştır. Veriler, her dönem için belirlenen dört temel değişken (uluslararası sistemdeki kutupsal yapı, kurumsal yönelimler, bölgesel güvenlik tehditleri ve karar alıcıların vizyonu) çerçevesinde organize edilmiş ve Tablo 1'de sunulan karşılaştırmalı analiz için sistematize edilmiştir.

İncelenen Değişkenler

Çalışmada, üç temel hipotezin test edilmesi amacıyla dört temel değişken belirlenmiş ve her dönem için bu değişkenler sistematik olarak analiz edilmiştir:

1. Uluslararası Sistemdeki Kutupsal Yapı: Her dönemde ABD hegemonyası, Rusya ve Çin'in yükselişi, AB'nin küresel rolü gibi yapısal faktörler analiz edilmiştir. Bu değişken, sistem düzeyinde güç dağılımının nasıl değiştiğini ve Türkiye'nin dış politika seçeneklerini nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yapısal realist perspektifin öngörülerinin test edildiği temel değişkendir.

2. Kurumsal Yönelimler: NATO üyeliği, AB adaylık süreci, Şanghay İşbirliği Örgütü, D-8, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi çok taraflı platformlara katılım düzeyleri incelenmiştir (Matiç, 2018). Bu değişken, Türkiye'nin hangi kurumsal yapılar içinde hareket ettiğini ve bu yapılardaki değişimlerin dış politika yönelimlerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Devlet düzeyinde analizi temsil eder.

3. Bölgesel Güvenlik Tehditleri: Körfez Savaşı, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu krizleri, PKK/YPG tehdidi, terorizm ve mülteci hareketleri gibi güvenlik dinamikleri değerlendirilmiştir. Bu değişken, Türkiye'nin maruz kaldığı tehditlerin niteliğinin ve çeşitliliğinin nasıl evrildiğini ve bu tehditlere karşı geliştirilen stratejilerin dış politika tercihlerini nasıl şekillendirdiğini analiz etmektedir.

4. Karar Alıcıların Dış Politika Vizyonu ve Söylemi: Resmi söylemler, strateji belgeleri ve lider açıklamaları incelenerek her dönemdeki ideolojik ve kimlik temelli yönelimler analiz edilmiştir (Gülbay, 2019; Yalçın,

2011). Bu değişken, sosyal inşacı perspektifin vurguladığı kimlik, norm ve söylem faktörlerini operasyonelleştirmektedir. Karar alıcı düzeyinde analizin temel bileşenidir.

Bu dört değişkenin her dönem için sistematik biçimde incelenmesi, çalışmanın bulgular bölümünde Tablo 1 ile görselleştirilmiştir. Dönemler arası karşılaştırma, her değişkende nasıl bir evrim yaşandığını ve çok kutupluluk eğilimlerinin hangi faktörlerle güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Kuramsal ve Metodolojik Pozisyon

Bu çalışma, hem yapısal realizm (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001) hem de sosyal inşacılık (Wendt, 1999) perspektiflerinden yararlanarak yorumlayıcı bir dış politika analizi yapmaktadır. Ayrıca, neoklasik realizm perspektifinin ara değişkenlere (karar alıcıların algıları, iç politik kısıtlamalar, devlet kapasitesi) verdiği önem, özellikle AKP dönemi dış politika değişimlerini anlamak için kullanılmaktadır.

Bu çok kuramsal yaklaşım, dış politika yönelimlerinin yalnızca uluslararası sistemdeki güç dağılımı tarafından değil, aynı zamanda kimlik, ideolojik yönelim ve dış politika elitlerinin algıları tarafından şekillendiği varsayımına dayanmaktadır. Analitik eklektizm çerçevesinde, bu farklı kuramsal perspektifler birbirini tamamlayıcı biçimde kullanılmaktadır:

- Yapısal realizm: Uluslararası sistemdeki kutupsal yapı değişkenini açıklamada kullanılmaktadır.
- Neoklasik realizm: Sistemik baskıların iç politik süreçler ve karar alıcı algıları aracılığıyla dış politikaya nasıl yansıdığını anlamada kullanılmaktadır.
- Sosyal inşacılık: Karar alıcıların dış politika vizyonu ve söylemi değişkenini açıklamada kullanılmaktadır.

Yöntemsel yaklaşım, neo-pozitivist açıklayıcı analiz ile yorumlayıcı dış politika okumasını birlikte kullanarak çok boyutlu bir çözümleme sunmayı amaçlamaktadır. Karşılaştırmalı tarihsel analiz çerçevesinde, tek bir nedensel açıklama yerine, dış politikadaki çok kutupluluk eğilimlerini çoklu nedenli bir çerçevede ele almak tercih edilmiştir. Bu doğrultuda hem dışsal (sistemik) hem de içsel (ulusal ve kimlik temelli) faktörlerin eşzamanlı etkileşimi dikkate alınarak daha bütüncül ve derinlikli bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular

1990–2001 Dönemi: Soğuk Savaş Sonrası Geçiş ve Batı Eksenli Yönelimin Sürekliliği

1990–2001 dönemi, Türk dış politikası açısından köklü bir geçiş sürecini temsil etmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Türkiye'nin Soğuk Savaş boyunca sürdürdüğü güvenlik odaklı ve Batı eksenli dış politika oryantasyonunun temel dayanağını ortadan kaldırmıştır. Ancak bu dönemde Türkiye, hâlâ NATO üyeliğini dış politikasının temel direği olarak görmekte ve Batı ittifakı içindeki konumunu pekiştirmeye çalışmaktadır (Matiç, 2018).

1991 Körfez Savaşı, Türkiye'nin NATO eksenli güvenlik politikasının en belirgin örneklerinden birini sunmuştur. Türkiye, ABD liderliğindeki koalisyonu İncirlik Hava Üssü'nü açarak kritik destek sağlamış ve bu süreçte önemli ekonomik kayıplara rağmen Batılı müttefikleriyle dayanışma göstermiştir (Erdağ, 2014). Bu dönemde Clinton ve Bush yönetimlerinin küresel terörle mücadele ve müdahale söylemlerinde sıklıkla başvurduğu ikili karşıtlık dili (“bizimle ya da bize karşı”), döneme hâkim yapının salt Batı ekseninden ziyade ABD liderliğinde işleyen bir hegemonya olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin bu dönemde hâlâ tek kutuplu bir dış politika tercihinin sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Kafkasya'da bağımsızlığını kazanan Türki cumhuriyetler, Türkiye için yeni bir dış politika alanı açmıştır. Türkiye, bu ülkelerle kültürel ve tarihsel bağlar üzerinden ilişkiler geliştirmeye çalışmış, ancak bu girişimler Batı eksenli politikanın alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak görülmüştür (Yıldız, 2025). Bu dönemde Rusya'nın bölgesel etkisi ve ekonomik bağımlılıklar, Türkiye'nin Orta Asya politikasını sınırlandıran faktörler olmuştur.

1996 yılında AB ile Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi ve 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi, Batı yöneliminin bu dönemde zirveye ulaştığını gösteren gelişmelerdir (Matiç, 2018). Aynı dönemde İsrail ile 1996 yılında imzalanan askeri eğitim ve işbirliği anlaşması, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında Batı ile uyumlu bir çizgi izlediğini ortaya koymaktadır (Erdağ, 2014).

Bu döneme ilişkin bulgular, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki tek kutuplu yapıyı (ABD liderliğindeki Batı hegemonyası) kabul ettiğini ve bu yapı içinde konumunu güçlendirmeye çalıştığını göstermektedir. Çok kutupluluk eğilimleri henüz sistematik bir strateji olarak ortaya çıkmamış, ancak Orta Asya ve Kafkasya açılımları gelecekteki çok yönlü

politikaların ilk tohumlarını oluşturmuştur.

2001–2011 Dönemi: Çok Boyutlu Dış Politika ve Stratejik Derinlik Dönemi

2001–2011 dönemi, Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimlerinin sistematik biçimde ortaya çıkmaya başladığı kritik bir dönüşüm sürecidir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında uluslararası güvenlik ortamının yeniden şekillenmesi, Türkiye'nin dış politika tercihlerini gözden geçirmesine neden olmuştur (Erol, 2007). Bu dönemde Türkiye, geleneksel Batı eksenli politikasını sürdürürken, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde yeni aktörlük arayışlarına girmiştir.

AK Parti hükümetinin 2002 yılında iktidara gelmesiyle birlikte, Türk dış politikasında "stratejik derinlik" kavramı merkezi bir yer edinmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin coğrafi konumundan kaynaklanan avantajları kullanarak çok yönlü bir dış politika izlemesini öngörmüştür (Güder & Mercan, 2012). "Komşularla sıfır sorun" politikası, bu dönemin temel dış politika ilkelerinden biri haline gelmiş ve Türkiye, Suriye, İran, Irak ve Ermenistan dahil olmak üzere sorunlu ilişkilerin olduğu komşularıyla normalleşme süreçleri başlatmıştır (Erol, 2007).

Rusya ile ilişkiler, bu dönemde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. 2000'li yılların başında enerji işbirliği ve ticaret hacminin artması, iki ülke arasındaki ilişkilerin pragmatik bir zemine oturmasını sağlamıştır (Kutlay & Öniş, 2021b). Mavi Akım doğalgaz boru hattı projesinin 2005 yılında tamamlanması ve artan turizm ilişkileri, Rusya'nın Türkiye'nin dış politika çeşitlenmesinde önemli bir aktör haline geldiğini göstermiştir (Yılmaz, 2016). Bu gelişme, Türkiye'nin NATO üyesi olmasına rağmen geleneksel rakip olarak görülen Rusya ile stratejik işbirliği arayışına girdiğini ortaya koymaktadır.

Ortadoğu politikasında da köklü değişimler yaşanmıştır. Türkiye, bölgesel sorunların çözümünde aktif arabuluculuk rolleri üstlenmiş, İsrail-Filistin, İsrail-Suriye, Irak'ta mezhepler arası diyalog gibi konularda inisiyatif almıştır (Güder & Mercan, 2012). Afrika açılımı kapsamında 2005 yılı "Afrika Yılı" ilan edilmiş ve kıtadaki diplomatik temsil sayısı önemli ölçüde artırılmıştır (Erdağ, 2014). Benzer şekilde Asya-Pasifik bölgesinde de Türkiye'nin diplomatik ve ekonomik varlığı güçlenmiştir. Ancak bu dönemde AB üyelik sürecinin 2005 sonrasında yavaşlaması ve özellikle Kıbrıs meselesi nedeniyle tıkanması, Türkiye'nin alternatif dış politika yönelimlerini güçlendiren bir faktör olmuştur (Yılmaz, 2016). Şanghay İşbirliği Örgütü'ne gözlemci statüsüyle katılma girişimleri, D-8 ve İslam

İşbirliği Teşkilatı içinde daha aktif roller üstlenme çabaları, Türkiye'nin çok kutuplu bir dış politika stratejisine yöneldiğinin göstergeleridir (Matiç, 2018).

Bu dönemin temel bulgusu, Türkiye'nin artık tek bir eksen etrafında dış politika inşa etmek yerine, eş zamanlı olarak birden fazla coğrafyada ve farklı aktörlerle ilişki geliştirdiğidir. NATO ve AB üyelik süreci devam ederken, Rusya, İran, Suriye ve diğer bölgesel aktörlerle ilişkiler derinleşmiştir. Bu durum, Türkiye'nin denge politikası stratejisini benimsemeye başladığının açık bir göstergesidir (Ergün & Kurban, 2021; Kutlay & Öniş, 2021b).

Faktörlerin Etkileşimsel Analizi: Bu dönemde hipotezde öngörülen üç faktörün etkileşimi net biçimde gözlemlenmektedir. Uluslararası sistemde ABD hegemonyasının Irak işgali sonrası sorgulanması (H1), Türkiye'nin AB sürecindeki hayal kırıklığı ve bölgesel tehditlere karşı Batı'dan yeterli destek alamaması (H2), karar alıcıların "stratejik derinlik" ve "merkez ülke" gibi yeni kimlik tanımlamaları (H3) birlikte hareket ederek çok kutupluluk eğilimlerini güçlendirmiştir (Aydın-Düzgit et al., 2025).

2011 Sonrası Dönem: Çok Kutupluluk Eğilimlerinin Yoğunlaşması ve Stratejik İkilemler

2011 sonrası dönem, Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimlerinin en yoğun biçimde ortaya çıktığı ve aynı zamanda en büyük stratejik ikilemlerin yaşandığı bir süreci temsil etmektedir. Arap Baharı halk hareketlerinin başlaması ve özellikle Suriye'de iç savaşa dönüşmesi, Türkiye'nin bölgesel politikasında köklü değişimlere neden olmuştur (Ertuğrul, 2012; Phillips, 2012).

Suriye krizi, Türkiye'nin "komşularla sıfır sorun" politikasının çöküşünü simgelemiş ve Ankara'yı bölgesel krizlerde daha müdahaleci bir dış politika izlemeye itmiştir (Phillips, 2012; Kardaş, 2025). Türkiye, Esad rejiminin devrilmesini desteklemiş ve muhalif gruplarla yakın ilişkiler kurmuştur. Ancak bu politika, Rusya ve İran ile gerilim yaratmış, aynı zamanda Batılı müttefiklerle de koordinasyon sorunlarına yol açmıştır (Okyay, 2021). Suriye'deki YPG/PKK varlığına karşı Türkiye'nin güvenlik endişeleri, ABD ile ilişkilerde ciddi çatlaklar oluşturmuştur (Kardaş, 2025). Barkey'e (2024) göre, Türkiye'nin Suriye'deki rolü, bölgesel güvenlik çıkarlarını koruma ile uluslararası ittifak yükümlülüklerini dengeleme arasında karmaşık bir navigasyonu gerektirmiştir.

Bu dönemde Türkiye'nin NATO içindeki konumu da giderek sorunlu

hale gelmiştir (Ellehuus, 2019). 2015 yılında Rusya ile yaşanan uçak krizi, paradoksal biçimde iki ülke arasında stratejik yakınlaşmaya yol açmıştır (Shlykov, 2023). Türkiye'nin 2017 yılında Rusya'dan S-400 hava savunma sistemlerini satın alma kararı, NATO içinde büyük tartışmalara ve ABD ile ciddi krize neden olmuştur (Kara, 2024; Ellehuus, 2019). Bu gelişme, Türkiye'nin geleneksel ittifak yapılarından bağımsız olarak kendi güvenlik çıkarlarını tanımlama ve farklı aktörlerle işbirliği yapma iradesini ortaya koymuştur.

S-400 krizi sonrasında Türkiye'nin F-35 programından çıkarılması ve CAATSA yaptırımları tehdidi, Ankara'nın Batılı müttefiklerine olan güvenini sarsmış ve alternatif güvenlik ortaklıkları arayışını hızlandırmıştır (Kutlay & Öniş, 2021a). Bu bağlamda Rusya ile Suriye, Libya ve Dağlık Karabağ krizlerinde karmaşık bir çatışma-işbirliği ilişkisi gelişmiştir (Shlykov, 2023). İki ülke, çıkarlarının çatıştığı konularda rekabet ederken, aynı zamanda pratik işbirliği mekanizmaları geliştirmeyi başarmıştır.

Çin ile ilişkiler, bu dönemde ağırlıklı olarak ekonomik düzlemde derinleşmiştir. Kuşak ve Yol İnisiyatifi çerçevesinde Türkiye, Çin'in altyapı yatırımlarına açılmış ve ticaret hacmi önemli ölçüde artmıştır (Kutlay & Karaoğuz, 2023). Ancak Doğu Türkistan/Uygur meselesi, Türkiye'nin Çin ile ilişkilerinde hassas bir denge unsuru olmaya devam etmiştir.

Bölgesel düzeyde Türkiye, Libya'da askeri müdahale, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusunda agresif politikalar ve 2020 Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a verdiği destek ile aktif ve iddialı bir dış politika izlemiştir (Aydın-Düzgit et al., 2025). Bu gelişmeler, Türkiye'nin bölgesel güç olma iddiasını ortaya koyarken, aynı zamanda birden fazla cephede gerilim yaratmıştır. 2024 ve 2025 yıllarına gelindiğinde, Suriye'de rejim değişikliği dinamikleri ve İsrail-Türkiye arasında ortaya çıkan yeni gerginlikler, bölgesel denklemin daha da karmaşıklaştığını göstermektedir (Üçok, 2025).

Bulgular göstermektedir ki, 2011 sonrası dönemde Türkiye, tam anlamıyla çok kutuplu bir dış politika stratejisi benimsemiştir. NATO üyeliği sürerken Rusya ile stratejik işbirliği, AB ile ilişkiler sorunlu olsa da ekonomik bağlar devam ederken, ABD ile ciddi krizler yaşanmış, Çin ile ekonomik ilişkiler derinleşirken siyasi mesafeler korunmaya çalışılmıştır (Küçük, 2023; Kara, 2024). Bu karmaşık denge politikası, Türkiye'nin hiçbir güç merkezine tam bağımlı olmama ve stratejik özerklik alanını maksimize etme çabasının sonucudur (Yalçın, 2011; Shlykov, 2023).

Faktörlerin Etkileşimsel Analizi: Bu dönemde hipotezdeki üç faktör

maksimum düzeyde etkileşim göstermektedir. Çok kutuplu sistemin belirginleşmesi ve ABD-Çin rekabetinin yoğunlaşması (H1), Suriye krizi, YPG tehdidi ve NATO müttefiklerinden algılanan ihanet (özellikle S-400 ve F-35 krizleri) (H2), karar alıcıların "bağımsız dış politika" ve "stratejik özerklik" söylemleri (H3) birleşerek Türkiye'yi sistematik çok kutupluluk stratejisine itmiştir (Aydın-Düzgüt et al., 2025; Kutlay & Öniş, 2021a). Bu dönemde artık çok kutupluluk bir tercih olmaktan çıkıp zorunluluk haline gelmiştir.

Bulgular toplu olarak değerlendirildiğinde, üç dönem arasında belirgin bir evrim gözlemlenmektedir: 1990–2001 arası Batı eksenli tek kutupluluk, 2001–2011 arası çok yönlü açılımlar ve stratejik çeşitlendirme, 2011 sonrası ise tam anlamıyla çok kutuplu denge politikası. Bu evrim, hem uluslararası sistemdeki yapısal değişimlerle hem de Türkiye'nin kendi güvenlik algılamalarındaki ve kimlik tanımlamalarındaki dönüşümlerle ilişkilidir.

Tablo 1, yöntemde belirlenen dört temel değişken açısından üç dönemin karşılaştırmalı analizini sunmaktadır.

Tablo 1.

Türk Dış Politikasında Dönemsel Karşılaştırma: Temel Değişkenler

Değişken	1990–2001 Dönemi	2001–2011 Dönemi	2011 Sonrası Dönem
Uluslararası Sistemdeki Kutupsal Yapı	Tek kutuplu sistem (ABD liderliğindeki Batı hegemonyası); Rusya zayıf, Çin henüz yükseliş öncesi	Tek kutuplu sistemde göreceli erozyonun başlaması; Rusya'nın toparlanması, Çin'in ekonomik yükselişi	Çok kutuplu eğilimlerin güçlenmesi; ABD hegemonyasında göreceli gerileme, Rusya ve Çin'in artan etkisi
Türkiye'nin Kurumsal Yönelimleri	NATO merkezli; AB'ye gümrük birliği ve adaylık süreci başlangıcı; Batı eksenli kurumsallaşma	NATO üyeliği devam; AB adaylık süreci zirve dönem (2005 sonrası yavaşlama); ŞİÖ, D-8, İKT'de artan aktivizm	NATO üyeliği devam ancak krizli; AB süreci fiilen durma noktası; Avrasya ve bölgesel örgütlere yönelim; çok taraflı platformlarda özerk hareket

Bölgesel Güvenlik Tehditleri ve Krizler	Körfez Savaşı; Balkan krizleri; PKK terörü, Orta Asya ve Kafkasya istikrarsızlığı; tehditler tanımlı ve NATO çerçevesinde	11 Eylül sonrası terörizm; Irak işgali ve bölgesel istikrarsızlık, PKK/YPG tehdidi; İran nükleer meselesi; tehditler çeşitleniyor ancak yönetilebilir	Suriye iç savaşı; IŞİD; göç krizi; YPG/PYD tehdidi; Doğu Akdeniz ihtilafları, Libya; çok cepheli ve karmaşık tehdit ortamı; Batı'dan algılanan destek eksikliği
Karar Alıcıların Dış Politika Vizyonu ve Söylemi	"Batı ittifakı"; "Avrupa'nın ayrılmaz parçası"; güvenlik odaklı pragmatizm, ideolojik yönelim zayıf	"Stratejik derinlik"; "komşularla sıfır sorun"; "merkez ülke"; "ritmik diplomasi"; "çok boyutlu dış politika"; kimlik vurgusu artan	"Bağımsız dış politika"; "değerli yalnızlık"; "milli ve yerli"; "stratejik özerklik"; güçlü kimlik söylemi, anti-emperyalist retorik
Çok Kutupluluk Eğiliminin Derecesi	Zayıf/Yok – Tek eksenli Batı yönelimi dominant	Orta – Çok yönlü açılımlar; stratejik çeşitlendirme başlangıcı, Batı eksenli hâlâ merkezi	Güçlü – Sistematik denge politikası; hiçbir kutba tam bağlılık yok, eş zamanlı çok yönlü ilişkiler

Not. ŞİÖ = Şanghay İşbirliği Örgütü; D-8 = Gelişen Sekiz Ülke; İKT = İslam İşbirliği Teşkilatı; YPG = Halk Koruma Birlikleri; PYD = Demokratik Birlik Partisi; IŞİD = Irak Şam İslam Devleti.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, dört temel değişkenin tümünde üç dönem arasında belirgin farklılaşmalar bulunmaktadır. Uluslararası sistemdeki kutupsal yapı değişkeni, tek kutupluluğun giderek çok kutupluluğa evrildiğini göstermektedir. Kurumsal yönelimler değişkeni, Türkiye'nin NATO ve AB ekseninden giderek uzaklaşarak alternatif platformlara yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bölgesel güvenlik tehditleri değişkeni, tehdit algılamalarının çeşitlendiğini ve karmaşıklaştığını gösterirken, karar alıcıların vizyonu değişkeni kimlik temelli ve özerklik vurgulu bir söyleme doğru evrilmeyi yansıtmaktadır. Bu dört değişkenin etkileşimi, Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimlerinin sistematik biçimde güçlenmesine yol

açmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, Türk dış politikasında Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan çok kutupluluk eğilimlerinin, çalışmanın başında öne sürülen üç faktörlü hipotezi büyük ölçüde doğrulamaktadır. Bulgular, sistemik, bölgesel ve kimliksel faktörlerin etkileşimli biçimde Türkiye'nin dış politika tercihlerini şekillendirdiğini göstermektedir.

H1: Uluslararası Sistem Faktörü: Bulgular, uluslararası sistemdeki güç dağılımının değişiminin Türkiye'ye stratejik manevra alanı açtığını açık biçimde göstermektedir. 1990–2001 döneminde tek kutuplu yapı – ABD liderliğindeki Batı hegemonyası biçiminde tezahür eden yapı – Türkiye'yi Batı eksenine bağlı tutarken, 2001 sonrasında ABD hegemonyasının görece zayıflaması ve özellikle Rusya ve Çin'in yükselişi, Türkiye'nin alternatif ortaklıklar geliştirmesine imkân tanımıştır (Kutlay & Öniş, 2021a; Aydın-Düzgüt et al., 2025). Tablo 1'de görüldüğü üzere, sistemdeki kutupsal yapı değişimi ile Türkiye'nin çok kutupluluk eğilimi arasında güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Bu bulgu, yapısal realist perspektifin öngörüsünü desteklemektedir: Devletlerin dış politika seçenekleri, sistemdeki güç dağılımı tarafından kısıtlanır veya genişletilir (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001).

H2: Bölgesel Güvenlik Faktörü: İkinci hipotez de bulgularla güçlü biçimde desteklenmektedir. Türkiye'nin maruz kaldığı güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi (PKK/YPG, IŞİD, Suriye krizi, göç dalgaları, Doğu Akdeniz ihtilafları) ve bu tehditlere karşı NATO müttefiklerinden algılanan destek yetersizliği, Ankara'yı alternatif güvenlik ortaklıkları aramaya itmiştir (Kara, 2024; Shlykov, 2023). Özellikle Suriye krizi bağlamında ABD'nin YPG'ye verdiği destek, Türkiye'nin NATO içindeki güvenini sarsmış ve Rusya ile pragmatik işbirliğine yönelmesine neden olmuştur (Kardaş, 2025; Okyay, 2021). S-400 krizi, bu güvensizliğin somut tezahürüdür (Alim, 2022). Bulgular göstermektedir ki, güvenlik tehditleri çeşitlendikçe ve geleneksel müttefiklerden destek azaldıkça, Türkiye'nin çok kutupluluk eğilimi güçlenmiştir.

H3: Kimlik ve Vizyon Faktörü: Üçüncü hipotez olan karar alıcıların kimlik algılarındaki değişim de bulgularla doğrulanmaktadır. Tablo 1'de gösterildiği gibi, dış politika söyleminde belirgin bir evrim gözlemlenmektedir: "Batı ittifakı" (1990–2001), "stratejik derinlik" ve "merkez ülke" (2001–2011), "bağımsız dış politika" ve "stratejik

özerklik" (2011 sonrası). Bu söylemsel dönüşüm, yalnızca retorik değil, aynı zamanda politika değişikliklerine de yansımıştır (Gülbay, 2019; Yalçın, 2011). Karar alıcı elitlerin Türkiye'yi "çok bölge", "merkezi" ve "özerk" bir aktör olarak tanımlama çabası, çok kutuplu dış politika stratejisine ideolojik ve normatif dayanak sağlamıştır. Bu bulgu, sosyal inşacı perspektifin vurguladığı kimlik ve söylemin dış politika yapımındaki önemine işaret etmektedir (Wendt, 1999).

Çalışmanın en önemli bulgusu, bu üç faktörün izole olarak değil, etkileşimli biçimde çalıştığıdır. Örneğin, 2011 sonrası dönemde sistemik değişim (çok kutupluluğun belirginleşmesi) tek başına Türkiye'nin stratejisini açıklamaz. Bu değişim, Suriye krizinde yaşanan güvenlik korkuları ve NATO'dan algılanan destek eksikliği ile birleştiğinde, karar alıcılar tarafından "stratejik özerklik" arayışı olarak yorumlanmış ve çok kutuplu strateji meşrulaştırılmıştır (Aydın-Düzgüt et al., 2025). Benzer şekilde, kimlik söylemindeki değişim de boşlukta gerçekleşmemiş; sistemik fırsatlar ve bölgesel tehditler tarafından şekillendirilmiştir.

Bu etkileşimsel dinamik, neoklasik realist perspektifin ara değişkenlere verdiği önemi doğrulamaktadır. Sistemik baskılar, karar alıcıların algıları ve iç politik süreçler aracılığıyla dış politikaya yansımaktadır. AKP hükümetinin "stratejik derinlik" vizyonu, uluslararası sistemdeki değişimleri yorumlama ve bu değişimlere yanıt verme biçimini şekillendirmiştir (Güder & Mercan, 2012; Erol, 2007).

Bulgular, Türk dış politikasının artık klasik dengeleme veya peşine takılma stratejileriyle açıklanamayacağını, bunun yerine denge politikası perspektifiyle daha iyi anlaşılabilirliğini göstermektedir (Özlük, 2017; Ergün & Kurban, 2021; Alim, 2022). Türkiye, NATO ve AB ile ilişkilerini tamamen koparmadan, aynı zamanda Rusya, Çin ve İran gibi aktörlerle de işbirliği geliştirerek koşullu çok taraflılık stratejisi izlemektedir. Bu strateji, belirsiz ve hızla değişen uluslararası ortamlarda riskleri dağıtma ve esnekliği maksimize etme çabasının ürünüdür (Kara, 2024; Kutlay & Öniş, 2021b). Ancak bu stratejinin maliyetleri de bulunmaktadır. Türkiye, hiçbir kutupla tam ittifak kurmadığı için, hiçbirinden tam destek de alamamaktadır. NATO içindeki güvenilirlik sorgulanmakta, AB süreci fiilen durmuş, Rusya ve Çin ile ilişkiler stratejik sınırlara sahiptir. Bu durum, çok kutupluluk stratejisinin fırsatlar kadar zorluklar da yarattığını göstermektedir. Örneğin, S-400 krizi sonrasında F-35 programından çıkarılma, denge politikasının beklenmedik maliyetlerini ortaya koymuştur (Kutlay &

Öniş, 2021a). Ayrıca, Türkiye'nin birden fazla cephede aktif politika izlemesi, bazen tutarsızlık algısı yaratmaktadır. Libya'da Rusya ile rekabet ederken Suriye'de işbirliği yapmak, NATO üyesi iken Rusya'dan silah sistemi almak, bu tür tutarsızlık algılarına örnek teşkil etmektedir (Shlykov, 2023). Bu durum, denge politikasının dikkatli yönetim ve yüksek diplomatik beceri gerektirdiğini göstermektedir. Bu tutarsızlık algısının maliyeti soyut kalmamakta, somut ve ölçülebilir sonuçlar doğurmaktadır: F-35 programından çıkarılma yalnızca diplomatik bir yaptırım değil, Türkiye'nin savunma sanayindeki teknoloji transferi ve modernizasyon takvimini doğrudan etkileyen maddi bir kayıptır; CAATSA yaptırımları savunma sanayii ihracatçılarına yönelik ek mali kısıtlar getirmiştir (Kutlay & Öniş, 2021a). Benzer biçimde, Rusya ile Suriye ve Libya'da eşzamanlı rekabet-işbirliği ilişkisinin sürdürülmesi, Türkiye'nin her iki cephede de güvenilirlik maliyeti taşımasına yol açmaktadır: Suriye'de Rusya'yla karşı karşıya gelen Ankara, aynı dönemde Türk Akımı ve turizm gelirleri üzerinden Moskova'ya ekonomik bağımlılığını sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu örnekler, denge politikasının kazanımlarının genellikle kısa vadeli ve görünür olduğunu, buna karşılık maliyetlerinin çoğunlukla uzun vadeli, kurumsal ve gecikmeli biçimde ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla stratejinin sürdürülebilirliği, yalnızca anlık fırsat maliyetlerinin değil, bu birikimli ve kümülatif maliyetlerin de sistematik biçimde izlenmesini gerektirmektedir.

Bu çalışma, yapısal realist ve sosyal inşacı perspektifleri birleştirerek, devletlerin dış politika davranışlarını anlamak için bütünleştirici bir çerçeve sunmaktadır. Bulgular, ne salt yapısal faktörlerin (güç dağılımı) ne de salt ideasyonel faktörlerin (kimlik, söylem) tek başına yeterli açıklama gücüne sahip olduğunu bu faktörlerin etkileşiminin dış politika değişimini açıkladığını göstermektedir. Bu bulgu, dış politika analizinde eklektik ve çok düzeyli yaklaşımların önemini vurgulamaktadır (Kubiçek, 2022). Ayrıca bu çalışma, TESAM Akademi Dergisi'nin Türk dış politikası alanındaki önceki katkılarıyla da doğrudan ilişkilenebilir ve derginin bu alandaki birikimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Neoklasik realizmin ara değişkenlere (karar alıcı algıları, iç politik dinamikler, devlet kapasitesi) verdiği önem, özellikle dönemler arası farklılıkları açıklamada kritik rol oynamıştır. Aynı sistemik koşullar altında bile farklı hükümetlerin farklı dış politika tercihleri gösterebileceği, bu çalışmanın bulgularıyla desteklenmiştir. Ayrıca çalışma, Türkiye örneğinin diğer devletler için de geçerli olabilecek bir model sunduğunu göstermektedir. Çok

kutuplu sistemlerde, büyük güçlere tam bağımlılıktan kaçınarak stratejik özerklik arayışına giren devletlerin sayısı artmaktadır (Sari & Sula, 2024). Bu durum, yalnızca Türkiye'ye özgü değil, değişen küresel düzende artan sayıda devletin benimsediği bir stratejidir. Hindistan, Endonezya, Vietnam gibi devletlerin dış politika davranışları, benzer örüntüler sergilemektedir.

Bu çalışmanın bulguları, Türk dış politikası için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

İlk olarak, çok kutuplu denge stratejisi, Türkiye'ye stratejik özerklik ve esneklik sağlarken, aynı zamanda belirli maliyetler de yaratmaktadır. Hiçbir güç merkeziyle tam ittifak kurulmaması, hiçbirinden tam destek alınamaması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, denge politikasının dikkatli yönetilmesi ve her hamlenin potansiyel maliyetlerinin önceden değerlendirilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak, bulgular Türkiye'nin dış politika seçimlerinin yalnızca uluslararası sistem tarafından belirlenmediğini, karar alıcıların algıları, söylemleri ve vizyonlarının da önemli rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle, gelecekte dış politika yapımında hem yapısal kısıtlamaların hem de aktör düzeyindeki faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Söylemsel stratejilerin tutarlılığı ve uzun vadeli vizyonun netliği, dış politika etkinliğini artıracaktır.

Üçüncü olarak, Türkiye'nin geleneksel müttefikleriyle ilişkilerinin tamamen ihmal edilmesi, stratejik izolasyona yol açabilir. Denge politikası, köprüleri yakmak değil, yeni köprüler kurarken eskilerini korumak anlamına gelmelidir. NATO ve AB ile ilişkilerin onarımı, çok kutuplu stratejinin sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu çerçevede somut olarak üç adım önerilebilir: (i) NATO içinde S-400 krizinin yarattığı güven açığını azaltmak amacıyla ortak tatbikatlar ve savunma sanayii iş birliği projelerinin (örneğin füze savunma sistemlerinde ortak üretim) yeniden canlandırılması; (ii) AB ile tam üyelik müzakerelerinin fiilen durduğu göz önünde bulundurularak, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ve vize serbestisi gibi somut ve teknik düzeyde ilerleme sağlayabilecek dar kapsamlı anlaşmaların önceliklendirilmesi; (iii) Rusya ve Çin ile sürdürülen ilişkilerde, güvenlik ve savunma alanındaki bağımlılığın ekonomik alandaki iş birliğinden ayrı değerlendirilmesi ve stratejik sektörlerde (enerji, kritik altyapı) çeşitlendirmenin artırılması. Bu tür somut adımlar, denge politikasının soyut bir söylem düzeyinde kalmasının önüne

geçerek, stratejik özerklik ile ittifak güvenilirliği arasındaki gerilimi yönetilebilir kılabılır.

Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasında çok kutupluluk eğilimlerinin nasıl ortaya çıktığını ve hangi faktörler tarafından şekillendirildiğini sistematik biçimde analiz etmiştir. Karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemiyle üç dönem (1990–2001, 2001–2011, 2011 sonrası) incelenmiş ve çalışmanın temel hipotezi büyük ölçüde doğrulanmıştır.

Çalışmanın başında öne sürülen hipotez, Türk dış politikasındaki çok kutupluluk eğilimlerinin üç temel faktörün etkileşimli sonucu olduğunu öngörmüştür: (1) uluslararası sistemde ABD hegemonyasının göreceli zayıflaması ve çok kutupluluğun belirginleşmesi, (2) bölgesel güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi ve Batılı müttefiklerden algılanan destek eksikliği, (3) karar alıcı elitlerin değişen kimlik algıları ve stratejik özerklik arayışı. Bulgular, bu üç faktörün gerçekten de etkileşimli biçimde çalıştığını ve dönemler ilerledikçe çok kutupluluk eğilimlerini güçlendirdiğini ortaya koymuştur.

İlk dönemde (1990–2001) tek kutuplu sistemin etkisiyle Türkiye Batı eksenli politikasını sürdürmüş, ancak Orta Asya ve Kafkasya açılımlarıyla gelecekteki çeşitlendirmenin tohumları atılmıştır. İkinci dönemde (2001–2011) sistemdeki değişim, AB sürecindeki tıkanma ve "stratejik derinlik" vizyonu bir araya gelerek çok yönlü dış politika arayışlarını başlatmıştır. Üçüncü dönemde (2011 sonrası) ise Suriye krizi, NATO ile S-400 gerilimi ve "bağımsız dış politika" söylemi birleşerek tam anlamıyla çok kutuplu denge stratejisine geçişi tetiklemiştir.

Bu çalışma, belgesel tarama ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerine dayanmaktadır ve belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Karar alıcılarla yapılacak mülakatlar veya arşiv belgeleri gibi birincil kaynaklara erişim, bulguları zenginleştirebilir ve özellikle karar alma süreçlerinin iç dinamiklerini daha iyi aydınlatılabilir. Ayrıca çalışma, Türkiye örneğine odaklandığı için bulguların diğer devletlere genellenebilirliği sınırlıdır, ancak benzer sistemik baskılara maruz kalan devletler için kavramsal ve metodolojik bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, 2011 sonrası dönemin hâlâ devam ediyor olmasıdır. Bu dönemin uzun vadeli sonuçlarını ve çok

kutupluluk stratejisinin sürdürülebilirliğini değerlendirmek için daha fazla zamana ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca, çalışma makro düzeyde bir analiz sunmakta, belirli ikili ilişkilerin (örneğin Türkiye-Rusya, Türkiye-ABD) mikro dinamiklerini detaylı olarak incelememektedir.

Gelecek çalışmalar için aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

Türkiye'nin çok kutupluluk stratejisinin etkinliğini ampirik olarak ölçen çalışmalar yapılabilir. Bu strateji ne ölçüde hedefe ulaşmıştır? Maliyetleri ve faydaları nelerdir? Stratejik özerklik artmış mıdır, yoksa yeni bağımlılıklar mı yaratılmıştır? Bu soruların sistematik biçimde değerlendirilmesi, politika yapıcılar için önemli içgörüler sağlayacaktır.

Çok kutuplu dış politikanın siyasi kutuplaşma, ekonomik bağımlılıklar ve toplumsal algılar üzerindeki etkileri nelerdir? Dış politika tercihlerinin iç politik meşruiyeti nasıl değişmektedir? Bu sorular, dış politika ile iç politika arasındaki bağlantıları anlamak için kritik öneme sahiptir.

Karşılaştırmalı perspektifle, Türkiye ile benzer stratejiler izleyen diğer devletlerin(Hindistan,Endonezya,Brezilya,Vietnam)dışpolitikalarının incelenmesi, çok kutuplu sistemlerde devlet davranışlarını anlamak için önemlidir. Hangi faktörler denge politikasını başarılı kılar? Hangi koşullarda bu strateji sürdürülebilir olmaktan çıkar? Karşılaştırmalı çalışmalar, bu soruların yanıtlanmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Türk dış politikası Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı eksenli tek kutupluluğundan çok yönlü çok kutupluluğa doğru belirgin bir evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm, uluslararası sistemdeki yapısal değişimler, bölgesel güvenlik dinamikleri ve karar alıcıların kimlik algılarındaki dönüşümün etkileşimli sonucudur. Türkiye, geleneksel ittifaklarını tamamen terk etmeden, stratejik özerklik arayışıyla çok kutuplu bir denge politikası benimsemiştir.

Bu strateji, 21. yüzyılın çok kutuplu düzeninde artan sayıda devletin benimsediği bir yaklaşımdır ve Türkiye örneği, bu küresel eğilimin önemli bir tezahürünü oluşturmaktadır. Ancak bu stratejinin başarısı, dikkatli yönetim, tutarlı vizyon ve hem fırsatları hem de maliyetleri dengeli biçimde değerlendirme kapasitesine bağlıdır. Türkiye'nin gelecekteki dış politika tercihleri, bu dengenin nasıl yönetileceğine bağlı olarak şekillenecektir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Aktürk, Ş. (2015). The fourth style of politics: eurasianism as a pro-russian rethinking of turkey's geopolitical identity. *Turkish Studies*, 16(2), 243–258. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683849.2015.1021246>

Aktürk, Ş. (2021). Turkey's Grand Strategy and Great Powers; Discussing the 'NewTürkiye' in the Context of Strengthening the State. *Insight Turkey.*, (23), 4, 95-118 <https://www.insightturkey.com/file/1412/turkeys-grand-strategy-and-the-greatpowers>

Alim, E. (2022). Strategic hedging in the Black Sea: The case of Turkey versus Russia. *Comparative Strategy*, 41(5), 459–482. [DOI:10.1080/01495933.2022.2111908](https://doi.org/10.1080/01495933.2022.2111908)

Aydın-Düzgit, S., Kutlay, M., & Keyman, E. F. (2025). Strategic autonomy in Turkish foreign policy in an age of multipolarity: Lineages and contradictions of an idea. *International Politics*. [DOI:10.1057/s41311-024-00638-w](https://doi.org/10.1057/s41311-024-00638-w)

Barkey, H. J. (2024, December 6). What role is Turkey playing in Syria's civil war? *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/expert-brief/what-role-turkey-playing-syrias-civil-war>

Ellehuus, R. (2019, December 3). Turkey and NATO: A relationship worth saving. *Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/turkey-andnato-relationship-worth-saving>

Erdağ, R. (2014). Türkiye dış politikası: İlkeler, aktörler, uygulamalar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40), 172–178. <https://izlik.org/JA49BX93NL>

Erol, M. S. (2007). 11 Eylül sonrası Türk dış politikasında vizyon arayışları ve “dört tarz-ı siyaset”. *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), 33–57 <https://izlik.org/JA94MG58PM>

Ergün, O., & Kurban, V. (2021). Denge politikaları ve Türkiye’nin stratejik ikilemi. R.İnan (Ed.), *Sosyal ve beşerî bilimlerde değerlendirme ve araştırmalar içinde* (ss. 160–178). Livre de Lyon.

Ertuğrul, D. (2012). Türkiye dış politikası için bir test: Suriye krizi. *TESEV Dış Politika Programı*, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Turkiye_Dis_Politikasi_Icin_Bir_Test_Suriye_Krizi.pdf

Güder, S., & Mercan, M. H. (2012). 2000 sonrası Türk dış politikasının temel parametreleri ve Orta Doğu politikası. *İnsan ve Toplum*, 2(3), 57–92. <https://izlik.org/JA37CC99ZZ>

Gülbay, A. (2019). Türk dış politikasında İslam dünyasına yönelişin ideoloji ve güç dengesi bağlamında analizi. *Atatürk Yolu Dergisi*, (65), 159–192. <https://izlik.org/JA97TF92TG>

Kara, M. (2024). Hedging strategy of Turkey in great power competition. *Southeast European and Black Sea Studies*, 24(3), 547–568. DOI: [10.1080/14683857.2024.2352894](https://doi.org/10.1080/14683857.2024.2352894)

Kardaş, Ş. (2025). Turkey’s long game in Syria: Moving beyond ascendance. *Middle East Policy*, 32(1), 22–37. DOI: [10.1111/mepo.12807](https://doi.org/10.1111/mepo.12807)

Küçük, A. (2023). Uluslararası sistemik dönüşümler ve Türk dış politikasının 100. yılı. *Akademik Hassasiyetler*, 10(Cumhuriyet Özel Sayısı), 825-852. DOI: [10.58884/akademik-hassasiyetler.1358145](https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1358145)

Kutlay, M., & Karaoğuz, H. E. (2023). Introduction: Economy and Foreign Policy in a multipolar world. In *Development and Foreign Policy in Turkey: Rethinking Interconnectedness in a Multipolar World* (pp. 1-20). Springer International Publishing.

Kutlay, M., ve Öniş, Z. (2021a). Turkish foreign policy in a post-Western order: Strategic autonomy or new forms of dependence? *International Affairs*, 97(4), 1085–1104. DOI: [10.1093/ia/iab094](https://doi.org/10.1093/ia/iab094)

Kutlay, M., ve Öniş, Z. (2021b). Understanding oscillations in Turkish foreign policy: Pathways to unusual middle power activism. *Third World Quarterly*, 42(12), 3051–3069. DOI: [10.1080/01436597.2021.1985449](https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1985449)

Matiç, U. (2018). Türk dış politikasının Batı yönelimi: NATO üyeliği. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 35–52. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=615808>

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.

Kubicek, P. (2022). Contrasting theoretical approaches to Turkish foreign policy. *Turkish Studies*, 23(5), 645–658. DOI: [10.1080/14683849.2022.2107340](https://doi.org/10.1080/14683849.2022.2107340)

Özlük, E. (2017). Dengeleme mi peşine takılmak mı?: Dış politika stratejilerini yeniden düşünmek. *Gazi Akademik Bakış*, 10(20), 221–263. DOI: 10.19060/gav.321041

Phillips, C. (2012). *Into the quagmire: Turkey's frustrated Syria policy* (Briefing Paper No. MENAP BP 2012/04). Chatham House.

Sari, B., & Sula, İ. E. (2024). Turkish foreign policy in a transforming world order: Middle power strategies and prospects. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 29(1), 4–23. <https://izlik.org/IA46WN88BG>

Shlykov, P. V. (2023). The state of strategic hedging: Turkey's foreign policy and relations with Russia. *Russia in Global Affairs*, 21(3 (83), 34–158. DOI: 10.31278/1810-6374-2023-21-3-134-158

Üçok, B. (2025). Regime change in Syria and the emerging Israel-Turkey conflict. *Middle East Policy*, 32(1), 90–106. DOI: [10.1111/mepo.70019](https://doi.org/10.1111/mepo.70019)

Okyay, A. S. (2017). Turkey's post-2011 approach to its Syrian border and its implications for domestic politics. *International Affairs*, 93(4), 829–846. DOI: [10.1093/ia/iix068](https://doi.org/10.1093/ia/iix068)

- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.
- Yalçın, H. B. (2011). Türkiye'nin 'yeni' dış politika eğilim ve davranışları: Yapısal realist bir okuma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 35–61. <https://izlik.org/JA97KC44TU>
- Yıldız, M. (2025). Türk dış politikasının esasları: Tarihsel süreçte konjonktürel değişimler. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 101–120. DOI: [10.34086/rteusbe.1681501](https://doi.org/10.34086/rteusbe.1681501)
- Yılmaz, R. (2016). Türk dış politikasında Avrasyacı arayışlar: Yeni İpek Yolu- "Türk Ekseni" Politikası. F. Atasoy (Ed.), *Yükselen İpek Yolu: İpek Yolu'nda bilgi ve siyaset* (Cilt 2, ss. 147–165). Türk Yurdu Yayınları.

